

in Monte Sion; w jego obrębie znajdował się w. złożony z 2 kaplic na poziomie kościoła (upamiętniające obmycie nóg apostołom i ukazanie się Zmartwychwstałego uczniom) i 2 kaplic na piętrze (poświęcone ustanowieniu Eucharystii i zesłaniu Ducha Świętego); w pn. nawie kościoła upamiętniono miejsce zaśnięcia Maryi; w XII w. zostało wzniesione także kenotafium nad domniemanym grobem Dawida (pierwsze wzmianki pochodzą z 985 od muzułm. podróżnika i geografa al-Mukaddasiego); dokładną lokalizację domniemanego grobu podaje anonimowe *Vita Constantini et Helenae*; 1100 wspomina go także historyk I wyprawy krzyżowej Rajmund d'Aguiers, a później → Beniamin ben Jonah z Tudeli; jako jeden z niewielu kościoł Sancta Maria in Monte Sion zachował się przed zburzeniem lub przekształceniem w meczet, gdy 1187 Saladyn zdobył Jerozolimę; pieczę nad nim przekazano Syryjczykom, ale łac. pielgrzymi mogli nawiedzać w., a kapłani sprawować Mszę; 1219 został on zniszczony z rozkazu ajjubidzkiego sultana al-Muazzama; między 1335 a 1337 teren w. nabyli franciszkanie, dzięki wsparciu finansowemu i negocjacjiom między królem Robertem Andegawerskim a sultanem Egiptu an-Nasirem Muhammadem; obok z polecenia królowej Sancji, żony Roberta Andegawerskiego, zbudowano dla nich klasztor; 21 XI 1342 pap. Klemens VI na mocy bulli *Gratias agimus* oraz *Nuper carrissimae* dożywotnio powierzył franciszkanom pieczę nad w. i miejscami świętymi w Ziemi Świętej (→ Kustodia Ziemi Świętej); po ataku na Aleksandrię 1365 króla Cypru Piotra I w odwecie mamelucki sultan Egiptu al-Aszraf Szaban II nakazał przewiezienie franciszkanów do Damaszku; wrócili do w. 1370 po zawarciu pokoju; 1439-46 uzyskano zgodę na rekonstrukcję kaplicy dedykowanej zesłaniu Ducha Świętego (ponownie zniszczona 1468 przez muzułmanów); 1452 nakazano zburzenie wszystkich nowo wybudowanych budynków, odebrano kaplicę Dawida i przekształcono ją w meczet; żydzi chcieli tu utworzyć synagogę; 1492 w wyniku układu między muzułmanami a żydami odebrano w. franciszkanom; dzięki staraniom Wenecji 1493 zwrócono ją franciszkanom; 1523 usunięto franciszkanów z w., a 1524 kaplica Dawida została przekształcona w meczet; pod koniec XIX w. został on w części otwarty dla chrześcijan, jednak bez prawa sprawowania tu aktów kultu; franciszkanom zezwolono na oficjalne nawiedzanie w. w Wielki Czwartek i Zesłanie Ducha Świętego (bez prawa sprawowania liturgii); 1936 odkupili oni od sprawującej pieczę nad w. rodziny Dejanich starą piekarnię, którą przekształcono w konwent św. Franciszka i kościół Ad Coenaculum; od 1948 cały teren Syjonu znajduje się pod izr. jurysdykcją; przylegające do w. pofranciszck. budynki zostały przekształcone w jeshiwy.

W 1951 izr. archeolog J. Pinkerfeld zidentyfikował niszę za kenotafium Dawida oraz ściany pn., pd. i wsch. jako oryginalną część pierwotnego budynku z okresu późnorzym. oraz odkrył późnorzym. lub wczesnobizant. posadzkę ozdobioną kolorową mozaiką ze wzorami geometrycznymi, poniżej pozostałości kamiennej nawierzchni; znaleziska wskazują, że pierwotnie budynek był synagogą z okresu rzym. (Pinkerfeld, M. Avi-Jonah); ze względu na zorientowanie odnalezioną niszę nie w kierunku świątyni jeroz., jak to miało miejsce w synagogach tego okresu, ale ku Golgocie oraz znalezione staroż. napisy, niektórzy badacze utrzymują, że istniejąca w tym miejscu synagoga miała charakter judeochrześc. (m.in. E. Testa, B. Bagatti, B. Pixner, R. Riesner). Papież Jan Paweł II odwiedził 23 III 2000 w w. Mszę, pap. Benedykt XVI spotkał się tu 12 V 2009 z ordynariuszami Ziemi Świętej i odmówił modlitwę *Regina caeli*, również pap. Franciszek 26 V 2014 odwiedził w w. Mszę.

J. Pinkerfeld, *David's Tomb*, Bulletin of the Louis Rabinowitz Fund for the Exploration of Ancient Synagogues 3(1960) 41-43; E. Lussier, NCE III (1967) 388; B. Bagatti, *The Church from the Circumcision. History and Archaeology of the Judaean-Christians*, J 1971, 1984; Baldi 107-111; J. Briand, *Sion*, J 1973; B. Pixner,

The Church of the Apostles found on Mt. Zion, Biblical Archaeology Review 16(1990) z. 3, 17-35, 60; M. Küchler, *Jerusalem*, Gö 2007, 602-608, 613-641.

Wojciech Maciej Stabryła

WIECZERZA PAŃSKA, uroczysta uczta pożegnalna Jezusa Chrystusa (→ Ostatnia Wieczerza 1) przed → pojmaniem Jezusa, → męką Pańską, → śmiercią Chrystusa i → zmartwychwstaniem Chrystusa, przeżywana z → apostołami, oparta na rytuale paschalnym (→ Pascha); od → reformacji jest jednym z gł. sakramentów ewang. (→ sakrament I C), oznaczającym pokarm eucharyst. pod postaciami chleba i wina, ustanowiony przez Jezusa Chrystusa; odpowiednikiem W.P. w Kościele rzym.kat. jest → Msza, w Kościele prawosł. Boska Liturgia, a we współcz. teologii ekum. → Eucharystia (II, V).

W NT terminu „W.P.” użył tylko raz Paweł Apostoł (1 Kor 11,20); jako konstytutywna część wydarzeń paschalnych, których punkt kulminacyjny stanowią słowa o chlebie i winie, opisywana jest w Mt (26,26-29), Mk (14,22-25), Łk (22,15-20) i 1 Kor (11,23-26); była uczta ofiarną, podczas której Jezus Chrystus objawił swą śmierć jako ofiarę ekspiacyjną i zastępczą, złożoną na → krzyżu (IV) na → grzechów odpuszczenie oraz nakazał czynić ją na Jego pamiątkę; pierwsi chrześcijanie przeżywali ją jako wyraz obecności Jezusa Chrystusa i działania Ducha Świętego we wspólnocie kośc. (→ gmina chrześcijańska), → wcielenia i → anamnezę centr. tajemnic zbawienia (→ paschalne misterium), przez które dokonano się → odkupienie; średniow. teologia zach. w nauce o W.P. koncentrowała się gł. na sposobie obecności Jezusa Chrystusa w postaciach eucharyst.; efektem tego była jej znaczna „sakramentalizacja”, wyrażająca się m.in. w nauce o → przeistoczeniu, władzy święceń (→ święceń sakrament II) i bezkrwawej ofierze mszalnej.

Podczas reformacji ujawniły się znaczne różnice w rozumieniu i interpretacji W.P. (zwl. w Kościołach protest.); dotyczyły gł. jej ustanowienia, rodzaju obecności Jezusa Chrystusa (realna czy duchowa, trwała czy czasowa, przestrzenna czy symboliczna), a także charakteru ofiarniczego; M. → Luter odrzucił średniow. naukę o kat. Mszy, broniąc jednak W.P.; m.in. w *Deutsche Messe* (1526), a zwl. *Enchiridion. Der kleine Katechismus*, nauczał, że jest „to prawdziwe ciało i prawdziwa krew Pana naszego Jezusa Chrystusa, pod chlebem i winem nam chrześcijanom do spożywania i picia” przez Niego samego ustanowione; tę interpretację przyjęli luteranie w księgach → symbolicznych; w kwestii realnej obecności eucharyst. w W.P. Luter polemizował gł. z U. → Zwinglim i in. przedstawicielami reformacji szwajc. (→ sakramentarzyści) 1525-29 podczas → dysput teologicznych (III); gł. temat kontrowersji stanowił nadto sposób przemiany postaci eucharyst.; tłumaczono ją jako transsubstancjację (odrzucając przez Lutera), → konsubstancjację lub → impanację. Współcześni teologowie luteranicy podkreślają realną obecność Jezusa Chrystusa w W.P.; odrzucają substancjalną przemianę elementów eucharyst.; Komunia Święta udzielana jest pod dwiema postaciami; chrześcijanie reform. uznają symboliczną obecność Jezusa Chrystusa w W.P.

J. Staedtke, A. Peters, U. Kühn, TRE I 106-122, 131-163, 188-212; *Das Opfer Jesu Christi und seine Gegenwart in der Kirche*, Fr 1983; E. Schlink, *Ökumenische Dogmatik. Grundzüge*, Gö 1983, 1985², 490-513; U. Kühn, *Sakramente*, Gü 1985, 1990²; M.M. Garjjo-Guembe, J. Rohls, G. Wenz, *Mahl des Herrn. Ökumenische Studien*, F 1988; RGG I (1998⁴) 24-40, 47-49; K.H. Bieritz, G. Schnurr, G. Wainwright, ECh II 163-166, 171-179; H. Jorissen, U. Kühn, LThK I (2006) 38-39, III 953-955; H. Jorissen, W. Thönissen, *Lexikon der Ökumene und Konfessionskunde*, Fr 2007, 4-6, 368-372; *Abendmahl*, T 2012 (bibliogr.); BEM (2012²) 35-45.

Stanisław Józef Koza

WIECZNE PRAWO → Prawo wieczne.

WIECZNOŚĆ, trwanie bez początku i końca lub tylko bez końca w czasie bądź poza czasem (→ nieskończoność); w różnych stanowiskach myślowych jest odnozna m.in. do → materii, → świata, → ruchu, → idei, praw etycznych (→ prawo wieczne) i → duszy ludzkiej; jako jeden z → przy-